

MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM

SZILY JÁNOS TÉZISLAPJA 1754-BŐL

JÁNOS SZILY'S
THESIS SHEET FROM 1754

HÓNAP KINCSE | 2024. JÚNIUS

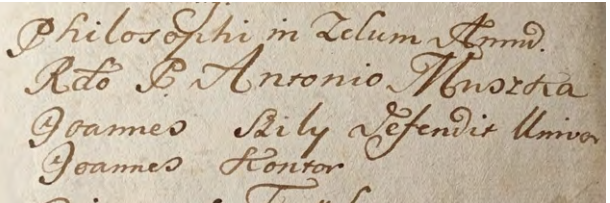

Josef Winterhalder (?): Szily János
a szombathelyi székesegyház látképével.
1798 k. Szombathely,
Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény
és Látogatóközpont
Josef Winterhalder (?): János Szily
with the view of the Szombathely Cathedral.
Ca. 1798. Szombathely,
Diocesan Collection and Visitor Centre János Szily

Szily János (1735–1799), az 1777-ben Mária Terézia által létrehozott szombathelyi egyházmegye első püspöke, a magyarországi késő barokk művészet egyik legjelentősebb mecénása volt. A Nagyházi Galéria és Aukciósház 2023. december 12-i árverésén Szily művészetpártoló tevékenységének legkorábbi, eddig ismeretlen emléke bukkant fel: 1754-ben készült tézislapja, amelyet egy Vas vármegyei tulajdonos bocsátott árverésre, s amely a későbbi püspök győri szemináriumi tanulmányainak első állomásához kapcsolódik.

A Sopron vármegyei köznemesi családból származó ifjú kezdetben a soproni, majd 1748-tól a győri jezsuita gimnázium tanulója volt, ahol 1751/52-ben végezte el az utolsó, ún. retorika osztályt. Szily pályafutásának következő két évtizede is nagyrészt Győrhöz kötődik. 1752-ben a győri „püspöki akadémián”, azaz a szemináriumban kezdte meg felkészülését a papi pályára,

ahol főleg jezsuiták tanítottak. A képzés első két évét a filozófiai, azaz bölcsészeti kurzusok tették ki, amit teológiai tanulmányok követtek három éven át. Szily 1752–1754 között a két bölcsészeti évfolyamot végezte el, majd 1754/55-ben a teológia első évét. A tehetséges ifjúra felfigyelt Zichy Ferenc (1701–1783) győri püspök, így 1755 őszétől Zichy támogatásával Rómában, a Collegium Germanicum-Hungaricum növendékeként folytatta teológiai tanulmányait. Zichy püspök 1755. szeptember 14-én kelt ajánlólevele szerint Szily ekkor anyanyelvén kívül folyékonyan beszélt németül, latinul és franciául. Római tanulmányait 1758 márciusában a teológiai doktori fokozat elnyerésével fejezte be. Pappá szentelésére 1758. szeptember 3-án a győri székesegyházban került sor, majd Zichy Ferenc káplánjaként szolgált, 1764-ben pedig győri kanonok lett.

Szily János nevének bejegyzése
a győri püspöki szeminárium anyakönyvében az 1754. évnél
ELTE Egyetemi Könyvtár, Kézirat- és ritkaságtár, Ab 54
Entry of János Szily's name in the register
of the diocesan seminary of Győr for the year 1754.
ELTE University Library, Manuscript and Rarity Collection, Ab 54

Zichy Ferenc tehát már szemináriumi tanulmányai során felfigyelt a tehetséges ifjúra, s a tizenkilenc éves kispap minden bizonnyal az ő támogatásával készítette úgynevezett tézislapot abból az alkalomból, hogy 1754 augusztusában a győri szemináriumban letett filozófia vizsgájával befejezte bölcsészeti tanulmányait.

A tézislap a közép-európai barokk művészet egyik jellegzetes műfaja, olyan nagy méretű, díszes kivitelű sokszorosított grafikai mű, amellyel a tehetősebb diákok egyetemi záróvizsgájuk téziseit tették közzé, azaz nyilvános vita keretében megvédett vizsgatételeiket foglalták össze. A tézislapokat rendszerint nagy méretű rézmetszet vagy mezzotinto illusztrálja, a kép alatt pedig, a vizsgatézisek mellett a diák és tanára neve, valamint vizsga helye és dátuma olvasható. A tézislapok többnyire egyedi megrendelésre készültek, metszett feliratokkal, a 18. század közepén azonban számos „bianco”, azaz többszöri felhasználásra szánt, kitöltetlen tézislap is készült, amelyekre utóbb nyomtatták rá a vizsgatételeket és a vizsga adatait. Ezek egyike az itt bemutatott mű is, amelyet a szignatúra tanúsága szerint Johann Konrad Drexel adott ki Közép-Európa legjelentősebb rézmetszőközpontjában, a lap alján három üres kartussal. Ezekbe utóbb Streibig Gergely János győri püspöki nyomdász nyomtatta ki Szily vizsgatéziseit, amelyek az arisztotelianus természetfilozófia alapjait foglalják össze 50 pontban, s egyebek mellett az „ősanyag” (*materia prima*) és

János Szily (1735–1799) was the first bishop of the Szombathely diocese established in 1777 by Maria Theresa, and one of the major patrons of late baroque Hungarian art. A previously unknown relic of Szily's art patronage showed up at the auction of the Nagyházi Gallery and Auction House on 12 December 2023. The piece is Szily's thesis sheet created in 1754, auctioned by a private proprietor from Vas County. The print is related to the future bishop's first period of studies at the seminary in Győr.

János Szily, born to a gentry family in Sopron County, first studied at the Jesuit grammar school of Sopron, and then, from 1748, that of Győr. There he completed his last class, the so-called rhetoric one, in 1751/52. The next two decades of his career are mostly tied also to Győr. He started his studies for priesthood in 1752, at the “bishop's academy”, that is the seminary of Győr. Most of the professors there were Jesuits. The first two years of education comprised philosophy, or liberal arts classes, followed by three years of theological studies. Szily completed the two years of philosophy between 1752 and 1754, then the first year of theology in 1754/55. The talented young man caught the attention of the bishop of Győr, Ferenc Zichy (1701–1783), so, with his support, Szily could continue his theological studies in Rome, enrolling at the Collegium Germanicum-Hungaricum from autumn of 1755. According to Bishop Zichy's letter of recommendation, dated 14 September 1755, Szily then not only spoke his mother-tongue, Hungarian, but was also fluent in German, Latin and French. He completed his studies in Rome in March 1758, gaining a doctorate in theology. Szily was ordained priest on 3 September 1758 at the Győr Cathedral. From then on, he worked as chaplain for Ferenc Zichy, and became canon of Győr in 1764.

This means Ferenc Zichy noticed the talented young man already during his studies at the seminary. It is therefore certain that the bishop helped the 19-year-old seminarist in having a so-called

a fény természetét taglalják. A tézisek után a jezsuita rend jelmondatának – *Omnia ad maiorem dei gloriam* (Mindent Isten nagyobb dicsőségére) – rövidítése olvasható, amely teológiai összefüggésbe helyezi a teremtett világra vonatkozó téziseket. A középső kartusban olvasható felirat szerint Szily tanára a jezsuita Muszka Antal volt, aki 1754-től tanított bölcseletet a győri akadémián. A felirat sajátos módon nem nevezi meg a vizsga – és egyben a tézislap – patrónusát, aki feltehetően Zichy Ferenc volt.

A tézislapot illusztráló rézmetszet Szent Anna halálának jelenetét ábrázolja „mennyei oltalmazóinak” körében, amint azt a keret tetején olvasható cím (*FORTES AUXILIARII* – I. Machab 3. v. 15.) is jelzi. A Makkabeusok I. könyvéből vett idézet („segítő erők”) az angyalok seregének a gonosz ellen oltalmazó szerepét hangsúlyozza.

Az apokrif hagyomány szerint Szent Anna akkor halt meg, amikor a Szent Család visszatért Názáretbe Egyiptomból, így idős nagyanyja még megláthatta a kis Jézust. Ennek megfelelően a kompozíció közép-pontjában a haldokló Szent Anna látható ágyban fekvve, családtagjai körében: ágya mellett Szűz Mária áll a gyermek Jézussal, aki a Jelenések könyvének egy sorával szólítja meg nagyanyját, s mintegy útjára bocsátja annak lelkét: *Esto fidelis usque ad mortem et dabo tibi coronam vitae. Apoc 2 v. 10* (Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koszorúját. Jel 2.10.) A bal szélén térdelő két nőalak Szent Anna két további lányával azonosítható, akiket – az apokrif hagyomány szerint – szintén Máriának neveztek, míg a jobb szélén Szent József és Szent Anna harmadik férje, Salamon látható.

A Mária mögött álló, sófárt fújó angyal a Krónikák könyvének egy sorát parafrázálva adja hírül, hogy Isten és az angyalok serege a hívő ember mellett áll és megsegíti a bajban és halálban. (*Hi[i] praebuerunt auxilium [David] adversum latrunculos.1. Paral. 22. v. 21. (1Krón 12.22 [Dávidot] segítették a haramiák ellen.)*

Az égi szférában az Atya és a Szentlélek galambja lebeg az angyalok karától körülvéve. Az egyik angyal kezében az üdvözülés győzelmi lobogójával ereszkedik alá, rajta Pál apostol egy sorával: *Occurramus omnes in unitatem fidei*. Ep. Eph. c. 4 v 13 (amíg mindnyájan el nem jutunk [az Isten Fia] hitének egységére – Ef 4.13). Alakja az angyali hierarchia legalsó, kilencedik rendjéhez tartozó őrangyalként azonosítható. A katolikus hagyomány szerint az angyalok közül közül az őrangyalok állnak a legközvetlenebb kapcsolatban az emberekkel, s minden embernek saját őrangyala van, aki csak rá vigyáz, segíti az üdvösség útján, halála után pedig az elhunyt lelkét az Úr színe elé kíséri.

A szignatúra szerint a kompozíció Luca Giordano (1634–1705) festménye nyomán készült, a nápolyi mestertől azonban nem maradt fenn ilyen kép. Több 18. századi itáliai festő is megörököltette azonban Szent Anna halálát a metszeten látható kompozícióhoz hasonló módon, a gyermek Jézus alakjával, így például a velencei Giulia Lama (1681–1747), vagy a nápolyi Antonio Baldi (1692–1768). (A jelenet legtöbb ábrázolásán Jézus csecsemőként, Mária karjában jelenik meg, amint megáldja nagyanyját.)

A tézislap képének témaválasztása minden bizonnyal összefügg azzal, hogy Győr barokk vallásos életében fontos szerepet töltött be Szent Anna tisztelete a jó halál pártfogójaként. A győri székesegyház északi hajójában a 15. század óta állt egy Szent Anna-oltár, s a Győrben 1726-ban letelepedett orsolyiták is Szent Anna tiszteletére emeltek kápolnát, amelynek helyén 1764-re mai templomuk felépült. A győri jezsuitáknál 1654 óta működött a *Congregatio Agoniae Christi*, a Jó halál társulata, amelynek a gimnázium számos diákja tagja volt, így feltehetően maga Szily is. A társulat tagjai egyéni és közösségi devóciójuk során főként Krisztus haláltusáját, Jézus és Mária szenvedését idézték fel, de kiadványaik és imáik gyakori témája volt a könyörgés saját „jó halálukért” (*pro felici morte*) és az elhunyt tagok lelki üdvéért. Felfogásuk szerint

az üdvösség elnyeréséhez, az örök élethez vezető út kulcsfontosságú eseménye a jó halál, így ájtatosságuk az erre való felkészülést szolgálta, amint Szent Anna halálának a tézislapon ábrázolt jelenete is ennek eszményképe volt. A barokk vallásosságban ugyanis Szent Annát a jó halál segítőszentjeként is tisztelték. Erről tanúskodik például egy 1708-ban megjelent jezsuita imádságoskönyv „Szent Anna szentséges haláláról szóló elmélkedése”, s annak rézmetszetű illusztrációja is, amely a „jó halál pártfogójaként” tünteti fel Mária anyját. Bedy Vince kutatásai szerint a 18. században egy Szent Anna-társulat is működött Győrben „Jézus Krisztus atyafiságának kongregációja” néven, amelynek szintén tagja lehetett a későbbi püspök.

Szent Anna halála. Rézmetszet. Megjelent:
Az Isten mindenhatóságának tárháza, azaz Szent Anna, a boldogságos Szűz Mária édesanyjának tiszteleti.
Bécs 1708, 135. oldal.
(Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Inc. Hung. III. 49)
Death of Saint Anne. Engraving. Published in:
Az Isten mindenhatóságának tárháza, azaz Szent Anna, a boldogságos Szűz Mária édesanyjának tiszteleti. Vienna 1708, p. 135.
(Cathedral Library of Esztergom, Inc. Hung. III. 49)

thesis sheet made when he completed his liberal arts studies at the seminary of Győr with the philosophy exam taken in August 1754.

Thesis sheets are a typical genre of Central European baroque art: a large, richly decorated and multiplied graphic piece of art in which the wealthiest students published the theses of their final exam at university, the ones they defended during the public debate. Thesis sheets were usually illustrated with large engravings or mezzotints, and below the image there are the exam theses, the name of the student and their instructor, and the place and time of the exam. These prints were usually created by individual order, with engraved inscriptions. In the mid-18th century, though, several “bianco” prints appeared, blank and meant for repeated use, with the exam theses and other information to be printed on later. The piece presented here is also one of these; according to the signature it was published by Johann Konrad Drexel in one of the most prominent engraving centres of Central Europe. The page has three empty scrolls at the bottom. These were later filled in by János Streibig episcopal printer of Győr, adding Szily’s exam theses. They summarized the basis of Aristotelian natural philosophy in 50 items, detailing among others the nature of “primordial material” (materia prima) and light. After the theses comes the abbreviation of the Jesuit order’s motto, Omnia ad maiorem dei gloriam (All for the greater glory of God), placing the theses on the created world in a theological context. According to the inscription in the central scroll, Szily’s instructor was Jesuit Antal Muszka, who started teaching philosophy at the academy of Győr in 1754. It is peculiar that the inscription does not mention the patron of the exam (and of the thesis sheet as well), who was likely Ferenc Zichy.

The engraving illustrating the thesis sheet shows the scene of Saint Anne’s death, surrounded by her “heavenly protectors”, as also indicated by the title above the frame (FORTES AUXILIARII –I. Machab 3. v. 15). The citation from the first book of

Johann Konrad Drexel:
Szily János tézislapja
Szent Anna halálának jelenetével. 1754.
Papír, rézmetszet, 97×56,5 cm.
Jelezve lenn középén:
pinx. Lucas Iordan –
Iohan Conrad Drexel exc. A. V.
Kiadó: Johann Georg Streibig, Győr.
Magyar Nemzeti Múzeum,
Történelmi Képcsarnok, ltsz. 2024.1.
Johann Konrad Drexel: Death of Saint Anne.
János Szily's thesis sheet. 1754.
Paper, engraving, 97×56,5 cm.
Signed at bottom centre: pinx. Lucas Iordan –
Iohan Conrad Drexel exc. A. V.
Publisher: Johann Georg Streibig, Győr.
HNM Historical Picture Gallery,
inventory no. 2024.1.

the Maccabees (“auxiliary forces”), emphasizes the protective character of the Heavenly Host against the forces of evil.

According to apocryphal tradition, Saint Anne died when the Holy Family returned to Nazareth from Egypt, so the elderly grandmother could still see the Infant Jesus. In accordance with this, the centre of the composition features the dying Saint Anne lying in bed, surrounded by members of her family: beside her bed stands the Virgin Mary with the Infant Jesus, who addresses his grandmother with a line from the Book of Revelation, as if sending her soul on its way: *Esto fidelis usque ad mortem et dabo tibi coronam vitae*. Apoc 2 v. 10 (Be faithful unto death, and I will give you the crown of life. – Rev. 2. v. 10). The two kneeling female figures on the left could be identified as Saint Anne’s two other daughters, who apocryphal tradition says were also named Mary, while on the right is Saint Joseph and Saint Anne’s third husband, Solomon.

Behind Mary, an angel blowing a shofar paraphrases a line from the Book of Chronicles, announcing that God and the Heavenly Host stand beside the believer, aiding them in trouble and death. (Hi[i] prae buerunt auxilium [David] adversum latrunculos. 1. Paral. 22. v. 21.) (They helped David against the band of raiders, 1. Chr. 12. v. 21). In the heavenly sphere float the doves of the Father and the Holy Spirit, surrounded by the choir of angels. One of the angels descends with the victorious flag of salvation, bearing a line from Saint Paul the Apostle: *Occurramus omnes in unitatem fidei*. Ep. Eph. c. 4 v 13 (until we all reach unity in the faith [and in the knowledge of the Son of God] – Eph. 4. v. 13). The figure could be identified as a guardian angel belonging to the lowest, ninth rank of angelic hierarchy. According to Catholic tradition, guardian angels are the ones in closest contact with humans, and each person has their own guardian angel protecting only them, helping them on their path to salvation, and finally, after death, guiding their soul to face God.

According to the signature, the composition was created after a painting by Luca Giordano (1634–1705), but no such painting of the great Neapolitan master survives to this day. However, several Italian painters of the 18th century depicted the death of Saint Anne in a way similar to this engraving, with the character of Infant Jesus. Examples are Giulia Lama (1681–1747) from Venice or Antonio Baldi (1692–1768) from Naples. (Most of the paintings of the scene show Jesus as a baby in Mary’s arms, blessing his grandmother.)

The theme for the image on the thesis sheet was most certainly chosen because the cult of Saint Anne as patron of the good death was very important in the religious life of Győr in the baroque era. An altar dedicated to Saint Anne stands in the northern nave of the Győr Cathedral since the 15th century, and the Ursulines settling in the city in 1726 also erected a chapel to her; their church on the site was completed in 1764. Jesuits in Győr operated the Congregatio Agoniae Christi, the Association of the Good Death, from 1654. Several students of the academy were members, so likely Szily himself as well. During their individual and shared devotion, members of the association mostly recalled Christ’s agony, the suffering of Jesus and Mary. A common subject of their publications and prayers was imploring for their own “good death” (pro felici morte), and the salvation of the souls of the members who had passed away. According to their set of beliefs, a key passage to salvation and eternal life is a good death, so their devotion is aimed at preparing for this. The scene of Saint Anne’s death on the thesis sheet is also an idealization of good death, for Baroque religiousness regarded Saint Anne as the patron saint of good death. Evidence of this is, for instance, a Jesuit prayer book published in 1708, which contains the “Contemplation on the holy death of Saint Anne”, and the engraving illustrating it presents Mary’s mother as “the patron of good death”.

Magyar Nemzeti Múzeum | www.mnm.hu
Budapest, 2024

A szöveget írta/ Text by:
Dr. Serfőző Szabolcs

Angol fordítás/English translation:
Cseh Lilla Zsófia

Nyomda/Press:
Millennium Marketing

Kiadó/Published by:
Magyar Nemzeti Múzeum

Felelős kiadó/Publisher:
Demeter Szilárd
a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója/
Director General of the Hungarian National Museum